

บทที่ 1

บทนำ

แนวเหตุผลและทฤษฎีที่สำคัญ

ความคิดสร้างสรรค์เป็นคุณลักษณะอย่างหนึ่งที่ประเทศต่าง ๆ ในโลกต้องการปลูกฝังให้มีในประชาชาติ เพราะมีความสำคัญยิ่งต่อความสำเร็จในการพัฒนาประเทศ สอดคล้องกับหลักการที่ว่า ยังมีกำลังคนที่มีความคิดริเริ่ม (creative personality) มากเท่าใด การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมก็ยิ่งได้ผลดีเท่านั้น

เกล (Gale 1960 : 430) กล่าวว่า ความคิดสร้างสรรค์มิใช่พรสวรรค์ที่ได้รับ การถ่ายทอดมาจากพันธุกรรม แต่เป็นความสามารถที่มีอยู่ในมนุษย์ทุกคน เป็นสมรรถภาพที่ส่งเสริมให้พัฒนาขึ้นได้ สโตรม (Strom 1969 : 247) ได้กล่าวถึงธรรมชาติของความคิดสร้างสรรค์ว่า ทุกคนมีศักยภาพทางความคิดสร้างสรรค์ แต่อาจมีปริมาณแตกต่างกัน ถ้าศักยภาพได้รับการส่งเสริมก็จะช่วยให้เกิดการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ ซึ่ง ทอแรนซ์ (Torrance 1965 อ้างถึงใน อารี รังสินันท์ 2528 : 1) ได้เสนอแนะว่า ความคิดสร้างสรรค์สามารถพัฒนาได้ด้วยการสอนฝึกฝน และฝึกปฏิบัติที่ถูกต้อง และถ้าส่งเสริมเด็กตั้งแต่เยาว์วัยได้เท่าใด ก็จะได้ผลดีมากเท่านั้น

จากการวิจัยพบว่า เด็กในช่วงแรกเกิดของชีวิตจนถึง 6 ขวบ เป็นช่วงที่สำคัญมากต่อการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ เพราะในช่วงวัยนี้กำลังเป็นระยะที่เด็กมีจินตนาการสูงและศักยภาพด้านความคิดสร้างสรรค์กำลังพัฒนา (อารี รังสินันท์ 2528 : 29) ซึ่งสอดคล้องกับเกียร์ดิรรวม อมาตยกุล (2529 : 89) ที่ว่า เด็กในวัย 0 - 7 ปี กำลังเป็นวัยแห่งความคิดคะเนียงฝันและจินตนาการ ทั้งนี้เนื่องจากก่อนที่เด็กจะมีอายุได้ 7 ปี เส้นใยประสาทที่เป็นตัวเชื่อมโยงระหว่างสมองทั้งสองซีก (corpus callosum) ยังก่อตัวขึ้นไม่สมบูรณ์ และสมองซีกซ้ายซึ่งทำหน้าที่เกี่ยวกับการคิดหาเหตุผลการวิเคราะห์ การวางแผนเกมที่แน่นอนตายตัวต่าง ๆ ฯลฯ ยังทำหน้าที่เฉพาะตัวของตัวเองได้ไม่ครบถ้วน การคิดตามธรรมชาติของเด็กจึงเป็นการคิดด้วยสมองซีกขวา ซึ่งเป็น การคิดแบบจินตนาการ ความคิดคะเนียงฝัน สร้างสรรค์ความคิดแปลก ๆ ใหม่ ซึ่งจินตนาการของเด็กนี้เอง มาซารุ อิบุกะ (2528 : 108) ให้ความเห็นว่า คือจุดเริ่มต้นของความคิดสร้างสรรค์

ดังนั้น ในการจัดการศึกษาสำหรับเด็กปฐมวัยจึงมุ่งหมายที่มีความสำคัญมาก คือ การพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ ทั้งนี้เพื่อตอบสนองธรรมชาติของพัฒนาการในตัวเด็กที่กำลังต้องการ และเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับเขา โรงเรียนจึงควรจัดโปรแกรมที่เหมาะสมในการพัฒนาความสามารถด้านนี้ของเด็กให้มาก การพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ในระยะที่ผ่านมาในระดับปฐมวัยมีการเน้นความสำคัญค่อนข้างน้อย เมื่อเทียบกับเนื้อหาวิชาอื่น ๆ ดังที่พบในแนวทางการจัดประสบการณ์ชั้นอนุบาลปีที่ 1 - 2 พุทธศักราช 2522 ได้จัดวิชาศิลปะเป็นวิชาที่ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ไว้ในหมวดวิชาเตรียมสร้างเสริมลักษณะนิสัย ซึ่ง อารี รังสินันท์ (2528 : 211) ให้ความเห็นว่า ในการส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์นั้นนอกจากวิชาศิลปะแล้ว เราสามารถที่จะส่งเสริมให้เด็กพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ไว้ในทุกวิชา และจากแผนการจัดการประสบการณ์ชั้นเด็กเล็กและแผนการจัดการประสบการณ์ชั้นอนุบาลปีที่ 1 - 2 ของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ พุทธศักราช 2530 ซึ่งจัดทำใช้ในโรงเรียนที่สังกัด ส.ป.ช. แม้ว่าจะได้จัดกิจกรรมที่ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์สอดแทรกไว้มากขึ้นในหลายวิชา แต่ก็ยังมีค่อนข้างน้อย เมื่อเทียบกับเนื้อหาวิชาทั้งหมดและระดับพัฒนาการของเด็ก ซึ่งศักยภาพด้านความคิดสร้างสรรค์กำลังพัฒนาสูงสุด (อารี รังสินันท์ 2528 : 29)

จากเหตุผลดังกล่าวมานี้ ครูควรตระหนักถึงการหาวิธีการต่าง ๆ มาสอน เพื่อพัฒนาความคิดสร้างสรรค์สำหรับเด็กปฐมวัย ได้มีนักการศึกษาและผู้รู้ เสนอแนวทางในการสอน เพื่อพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ของเด็ก ดังนี้

วิลเลียมส์ (Williams 1970 อ้างถึง ใน อารี รังสินันท์ 2528 : 136) ได้เสนอแนะว่าควรส่งเสริมให้เด็กพัฒนาการฟังอย่างสร้างสรรค์ (a creative listening skill) โดยฝึกให้เด็กเกิดความรู้สึกนึกคิดในขณะที่ฟัง และหลังจากการฟังแล้วให้โยงความสัมพันธ์ไปสู่สิ่งอื่นต่อไป เช่น ให้เด็กแสดงความคิดเห็นจากเรื่องที่ฟังหรือแต่งเรื่องใหม่ ซึ่งวิธีการดังกล่าวนี้เป็นการส่งเสริมให้เด็กคิดแสดงความรู้สึกและแสดงออกในวิถีทางของความคิดสร้างสรรค์

ทอแรนซ์ (Torrance 1973 : 7 - 8) ให้ความเห็นว่า ลักษณะของกิจกรรมที่มีความไม่สมบูรณ์หรือการเปิดกว้าง (incompleteness, openness) เป็นลักษณะพื้นฐานอันดับแรกสุดในกระบวนการเรียนรู้ และการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ ซึ่งทอแรนซ์ได้นำวิธีการนี้ไปทดลองสอนกับเด็กโดยให้ดูภาพหรืออ่านเรื่องให้ฟังแล้วให้เด็ก ๆ ลองคิดสิ่งที่ต้องการจากภาพหรือเรื่องนั้น ๆ ซึ่งไม่ปรากฏในภาพหรือกล่าวไว้ในเรื่อง ผลพบว่าวิธีการนี้สามารถกระตุ้น

ให้เด็กเกิดความคิดของตนเองและคิดแปลกแตกต่างจากสิ่งที่ได้พบได้เห็น อันเป็นทางหนึ่งที่ กระตุ้นให้เด็กคิดสร้างสรรค์และเรียนรู้การแก้ปัญหาต่อไป ซึ่งการที่กระตุ้นให้เด็กไวต่อปัญหา ไวต่อช่องว่างของข่าวสารหรือส่วนประกอบที่ขาดหายไปนั้น เด็กจะต้องค้นหาคำตอบด้วยการคิด การใช้เหตุผล การใช้จินตนาการ การผสมผสาน การเชื่อมโยง การคาดคะเนของเด็ก จากสิ่งที่ ฐิเดิมบวกกับสิ่งที่เรียนรู้ใหม่ ทำให้เกิดความคิดในลักษณะต่าง ๆ ดังนี้ คือ

1. ความคิดคล่องแคล่ว (fluency) หมายถึง ผลผลิตหรือสมมติฐานต่าง ๆ ที่ตั้งขึ้นหลาย ๆ ทาง หลาย ๆ ความคิด
2. ความคิดยืดหยุ่น (flexibility) หมายถึง การใช้วิธีการหลาย ๆ อย่าง ต่าง ๆ กัน จัดเป็นการปรับความคิดให้มีหลายทิศหลายทางแตกต่างออกไป
3. ความคิดริเริ่ม (originality) หมายถึง แนวคิดแปลกใหม่ที่กล้าคิดให้แตกต่างจากความคิดเดิมหรือความคิดเก่าให้มีลักษณะก้าวไกลล้ำหน้า
4. ความคิดละเอียดลออ (elaboration) หมายถึง การเพิ่มเติมรายละเอียด ให้ความคิดริเริ่มสมบูรณ์ งดงามและมีสาระชัดเจนขึ้น

จะเห็นได้ว่า แนวทางในการสอนเพื่อพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ก็คือ การจัดประสบการณ์ หรือสิ่งเร้ามา กระตุ้นให้เด็กได้ใช้ความคิดตามองค์ประกอบของความคิดสร้างสรรค์ ได้แก่ ความคิดคล่องแคล่ว ความคิดยืดหยุ่น ความคิดริเริ่ม และความคิดละเอียดลออ พร้อมทั้งเปิด โอกาสให้เด็กมีอิสระในการแสดงออกด้วย การพูดหรือการกระทำตามจินตนาการและความพอใจ ของเขานั้นเอง

การจัดประสบการณ์ในโรงเรียน โดยเฉพาะในระดับปฐมวัย เพื่อการพัฒนาความคิด สร้างสรรค์ของเด็กนั้นทำได้หลายวิธี การเล่านิทาน เป็นกิจกรรมหนึ่งที่จำเป็นสำหรับ เด็กในวัยนี้ ที่จะช่วยสร้าง เสริมความคิดพัฒนาทักษะการฟังการพูดและ เปิดโอกาสให้เด็กได้แสดงความคิด สร้างสรรค์ (กรมวิชาการ. 2528 : 52) ทั้งนี้ลิโว และ ริทซ์ (Livo & Rietz 1986 : 348) ได้กล่าวว่า

การเล่านิทาน มีความสัมพันธ์กับความคิดสร้างสรรค์ คือ ผู้เล่าและผู้ฟังต่างมี ประสบการณ์ร่วมกันในการเล่านิทานและแสดงออกในทางสร้างสรรค์ ความคิด สร้างสรรค์จากการฟังนิทาน เกิดจากความสามารถซึ่งไม่ใช่ เพียงการได้เห็น เท่านั้น แต่หมายถึง การเฝ้าดูอย่างพินิจพิจารณาไม่ใช่เพียงการได้ยินแต่หมายถึงการฟัง

อย่างตั้งใจ ไม่ใช่เพียงการเลียนแบบ แต่หมายถึง การได้คิดในสิ่งแปลก ๆ ใหม่ ๆ
และไม่ใช่เพียงการสังเกต แต่หมายถึง การได้มีประสบการณ์และรับรู้สิ่งใหม่ ๆ
ในทันทีทันใด

ทั้งนี้สำหรับเด็กปฐมวัยนี้การที่จะจงใจให้เด็กสนใจดู ฟัง คิดในสิ่งแปลก ๆ ใหม่ ๆ
และได้มีประสบการณ์ในทันทีทันใด เพื่อพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ได้นั้นสิ่งจำเป็นที่จะต้องมียคือ
สื่อที่ใช้ประกอบในการ เล่านิทาน

กิตยวดี บุญเชื้อ (2527 : 93) ยังได้กล่าวว่า การเล่านิทานโดยใช้สื่อประกอบ
จะช่วยให้การเล่ามีชีวิตชีวา น่าสนใจ และสิ่งสำคัญก็คือ สื่อทั้งหลายจะช่วยให้จินตนาการของเด็ก
ซึ่งเคยเป็นแต่ภาพเลือน ๆ กลับเด่นชัดขึ้นซึ่งสอดคล้องกับลักษณะสติปัญญา ของเด็กวัยนี้
ซึ่งเป็นวัยที่มีความคิดหรือ เหตุผลในขั้นที่เป็นรูปธรรมมากกว่านามธรรม ครูจึงควร เลือกใช้สื่อที่มี
ลักษณะ เป็นรูปธรรม และใช้สื่อประเภทที่สามารถกระตุ้นให้เด็กใช้จินตนาการส่วนตัวตามประสบการณ์
หรือความคิดของเขาให้มากที่สุด เป็นการส่งเสริมให้เด็กรู้จักจินตนาการ ซึ่งจะเป็นประโยชน์
แก่ตนเองและสังคมที่จะนำไปสู่การคิดอย่างสร้างสรรค์ (ประดินันท์ อุประมัย 2525 : 10)
สื่อที่ใช้ประกอบในการเล่านิทานมีหลายอย่าง เช่น ของจริง ของจำลอง หุ่น รูปภาพ เทป ฯลฯ
ซึ่งสื่อเหล่านี้ได้มีผู้นำไปใช้กันอย่างแพร่หลาย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง หุ่น และ รูปภาพ

หุ่น เป็นสื่อที่ได้รับความสนใจและมีผู้นำไปใช้ในวงการต่าง ๆ อย่างมากมาย ทั้งในด้าน
ความบันเทิง การศาสนา การแพทย์ และธุรกิจโฆษณา โดยใช้หุ่นเป็นสิ่งเร้าความสนใจหรือ
เป็นสื่อเผยแพร่ความรู้ ความคิด (พูนศรี คัมภีร์ปกรณ์ 2530 : 11/4) อรุณา มุททวงศ์
(2527 : 568) ให้เห็นว่า หุ่น เป็นสื่อการเรียนรู้ที่เหมาะสมสำหรับเด็กปฐมวัย ทั้งนี้
เนื่องจากหุ่นดูคล้ายกับกับตุ๊กตา หรือของเล่นที่เด็กรู้จัก เด็กจึงไม่รีรอที่จะสื่อสารกับหุ่นหรือสื่อสาร
กับผู้ที่เด็กคุ้นเคย การสื่อสารผ่านหุ่นนี้จะเป็นเรื่องราวความเป็นไปรอบ ๆ ตัวเด็ก บางครั้ง
เป็นการแสดงอารมณ์ แสดงจินตนาการ ความคิดฝันจากประสบการณ์ และความสามารถเชิง
สร้างสรรค์ของเด็ก หุ่นจึงมีความสำคัญที่ใช้ในการสื่อสาร นำความรู้สึกรักใคร่ ถ่ายทอดอารมณ์
แรงบันดาลใจ ตลอดจนจินตนาการและความฝันมาทำให้เป็นตัวตนขึ้นมา จึงได้มีผู้นำหุ่นมาใช้
ประกอบในการเล่านิทานให้เด็กฟัง เด็ก ๆ จะสนใจฟังนิทาน และเพลิดเพลินกับการแสดงของหุ่น
ซึ่งเปรียบเสมือน เป็นตัวแกนสำคัญในการแปลงนิทานมาเป็นละคร (ชัยณรงค์ เจริญทานิชย์กุล
2530 : 108) ทำให้เกิดความเข้าใจในเรื่องราว เกิดจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์

(สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ 2528 : 30) ทั้งนี้นอกจากการเล่านิทานที่ครูใช้หุ่นประกอบการเล่าแล้ว การที่เด็กได้เล่นกับหุ่นหรือใช้หุ่นในการสื่อสารกับผู้ใด เด็กก็เป็นผู้ที่ควรกระทำ เพราะจะเป็นการช่วยพัฒนาเด็กในการใช้มือเคลื่อนไหวอย่างคล่องแคล่ว ว่องไว เฉียบแหลม พัฒนาการแสดงออกเกี่ยวกับถ้อยคำ การเปล่งเสียงแสดงความรู้สึกต่าง ๆ เด็กจะได้มีโอกาสแสดงออกทางอารมณ์ แสดงจินตนาการความคิดฝันจากประสบการณ์และความสามารถเชิงสร้างสรรค์ของเด็กให้ปรากฏออกมาอีกด้วย (อรพมา ยุทธวงศ์ 2527 : 568)

จะเห็นได้ว่า การเล่านิทานโดยใช้หุ่นนี้ เป็นการเล่าที่ดึงดูดความสนใจของเด็ก เด็กได้มีโอกาสเป็นทั้งผู้ชม ผู้ฟัง และเป็นผู้แสดงไปด้วยจึงเป็นการเล่านิทานที่ส่งเสริมให้เด็กได้ใช้ความคิด แสดงความรู้สึก และแสดงออกในวิถีทางของความคิดสร้างสรรค์ได้ดียิ่งวิธีหนึ่ง

การเล่านิทานอีกวิธีหนึ่งสำหรับเด็กปฐมวัย ซึ่งเป็นที่นิยมในโรงเรียนอนุบาลทั่วไปได้แก่ การเล่านิทานโดยใช้รูปภาพ

รูปภาพ เป็นวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้สื่อความหมายที่มีอิทธิพลมาก ดังคำกล่าวของ ขงจื้อ นักปราชญ์จีน (ขงจื้อ อ้างถึงใน ฉวีวรรณ จินดาพล 2525 : 20) ที่ว่า "รูปภาพรูปเดียวสามารถแทนคำพูดได้พันคำ" รูปภาพช่วยสร้างอารมณ์ สามารถจูงใจให้เกิดการรับรู้ และเข้าใจได้ รูปภาพจะรวบรวมความรู้ ความคิด และสามารถบรรยายให้ทราบถึงเหตุการณ์นั้น ๆ ได้ด้วย รูปภาพที่สามารถนำมาใช้ประกอบการสอนนั้น อาจเป็นภาพวาด ภาพเขียน หรือภาพถ่ายจากของจริงก็ได้ เทรเวอร์สและควายเออร์ (Travers & Dwyer อ้างถึงใน ประภา ภูวน 2515 : 1) ได้ทำการวิจัยพบว่า ภาพวาดและภาพเขียนนั้น เด็กดูแล้ว เข้าใจง่ายกว่าภาพถ่ายจากของจริง ทั้งนี้เพราะเป็นการนำเอารูปทรงที่สลับซับซ้อนของรูปภาพมาเขียนเน้น เฉพาะส่วนที่สำคัญจึงทำให้ภาพเด่นชัดขึ้น สุปริยา โคจรสวัสดิ์ (2521 : 69 - 70) ได้ทำวิจัยเกี่ยวกับหนังสือภาพที่เหมาะสมสำหรับเด็กอนุบาล พบว่า เด็กจะชอบภาพง่าย ๆ ไม่มีรายละเอียดซับซ้อน เป็นภาพที่มีชีวิตชีวา และภาพการ์ตูน เป็นภาพที่สนใจของเด็กอนุบาลมากที่สุด ทั้งนี้เห็นจะเป็นเพราะว่า การ์ตูนมีลักษณะที่เร้าใจและดึงดูดความสนใจ ความสวยงามและความน่ารักของการ์ตูน ทำให้เด็ก ๆ เกิดความประทับใจ สนใจที่จะติดตามเรื่อง มีความกระตือรือร้นไม่เบื่อง่าย (สุมิตรา เจมฉวาลิน 2529 : 1)

จากการที่รูปภาพมีส่วนสำคัญที่ช่วยเร้าความสนใจของเด็กให้เกิดความคิด ความประทับใจ และทำให้เกิดการเรียนรู้ขึ้น รูปภาพจึงเหมาะกับเด็กมาก ถึงแม้ว่า รูปภาพจะให้ประสบการณ์ตรงได้น้อยกว่าอุปกรณ์ที่จัดอยู่ในขั้นฐานของกรวยประสบการณ์ (cone of experience) แต่รูปภาพก็มีข้อดีที่สามารถนำผู้ดู เข้าใกล้ความเป็นจริง ช่วยเพิ่มประสบการณ์การเรียนรู้แบบนามธรรมให้แก่ผู้เรียนโดยทางจักขุประสาท ซึ่งนับว่ามีอัตราในการรับรู้มากที่สุดเมื่อเทียบกับประสาทสัมผัสส่วนอื่น ๆ (เริงลักษณะ มหาวิจิตร 2517 : 8) ด้วยเหตุนี้จึงมีผู้นิยมนำรูปภาพมาเป็นสื่อใช้ประกอบในการเล่านิทานกันอย่างแพร่หลาย การใช้รูปภาพประกอบในการเล่านิทานนี้สามารถที่จะเร้าอารมณ์และความรู้สึกของเด็กให้เกิดความประทับใจไปความเคลื่อนไหวและความมีชีวิตชีวาของภาพ (รัญจวน อินทรกำแหง 2521 : 101 - 122) เด็ก ๆ จะเพลิดเพลินไปกับบุคลิกต่าง ๆ และท่าทางของตัวละครที่ต่อเนื่องกัน นอกจากนั้นการใช้ภาพประกอบยังช่วยให้ผู้ดูคิด เค้าเหตุการณ์หรือคำตอบซึ่งไม่ปรากฏในภาพ แต่ต้องค้นหาด้วยการคิด การใช้เหตุผล การใช้จินตนาการ การผสมผสาน การเชื่อมโยง การคาดคะเนของเด็กจากสิ่งที่รู้เดิมบวกกับสิ่งที่เรียนรู้ใหม่ เป็นการกระตุ้นกระบวนการเรียนรู้ให้อยากรู้เพิ่มขึ้น เกิดแรงจูงใจในการเรียนรู้ ซึ่งจะพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ได้ (Torrance 1973 : 7 - 9)

จึงนับได้ว่า การเล่านิทานโดยใช้รูปภาพนี้ เป็นการเล่าที่ให้ประโยชน์ต่อเด็ก ทั้งในแง่ของความสนุกสนาน เพลิดเพลิน การได้รับรู้ในสิ่งใหม่ ๆ และยังเป็นการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ให้กับเด็กได้คืออีกวิธีหนึ่ง

การเล่านิทานโดยใช้หุ่นกับการเล่านิทานโดยใช้รูปภาพ เป็นเทคนิคการเล่าที่กระตุ้นความคิดสร้างสรรค์ทั้งสองอย่าง แต่อย่างไรจะช่วยพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ของเด็กปฐมวัยได้เพียงใด ยังไม่มีผู้ใดศึกษา ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาเปรียบเทียบการเล่านิทานโดยใช้หุ่นกับการเล่านิทานโดยใช้รูปภาพว่า จะช่วยพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ของเด็กปฐมวัยแตกต่างกันหรือไม่เพียงใด โดยผู้วิจัยเป็นผู้เล่านิทานเองทั้ง 2 กลุ่ม ใช้เนื้อหานิทานเรื่องเดียวกัน และเวลาที่ใช้ในการเล่าเท่ากัน ซึ่งผลที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้จะเป็นแนวทางสำหรับครูและผู้ที่เกี่ยวข้องในการเลือกใช้รูปแบบการเล่านิทาน เพื่อพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ให้เกิดขึ้นใน เด็กปฐมวัยได้อย่างเหมาะสม และมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อเปรียบเทียบความคิดสร้างสรรค์ของเด็กปฐมวัยที่ได้จากการฟังนิทานด้วยการเล่าโดยใช้หุ่นกับการเล่าโดยใช้รูปภาพ

สมมติฐานการวิจัย

ลิโว และ ริทซ์ (Livo & Rietz 1986 : 348) ได้กล่าวว่า

การเล่านิทานมีความสัมพันธ์กับความคิดสร้างสรรค์ คือ ผู้เล่าและผู้ฟังต่างมีประสบการณ์ร่วมกันในการเล่านิทาน และแสดงออกในทางสร้างสรรค์ ซึ่งความคิดสร้างสรรค์จากการฟังนิทานเกิดจากความสามารถซึ่งไม่ใช่เพียงการได้เห็นเท่านั้น แต่หมายถึงการเฝ้าดูอย่างพินิจพิจารณา ไม่ใช่เป็นเพียงการได้ยินแต่หมายถึงการฟังอย่างตั้งใจ ไม่ใช่เพียงการเลียนแบบแต่หมายถึงการได้คิดในสิ่งแปลก ๆ ใหม่ ๆ และไม่ใช่เพียงการสังเกต แต่หมายถึงการได้มีประสบการณ์และรับรู้สิ่งใหม่ ๆ ในทันทีทันใด

ซึ่งทั้งนี้ จากลักษณะทางสติปัญญาของเด็กปฐมวัยซึ่งกำลัง เป็นวัยที่ชอบสร้างจินตนาการ และมีความคิดหรือเหตุผลในขั้นที่เป็นรูปธรรมมากกว่านามธรรม (ประคินันท์ อุปรมัย 2525 : 10) ดังนั้นสิ่งสำคัญที่จะจูงใจให้เด็กสนใจดูสนใจฟัง กระตุ้นให้เด็กได้คิดในสิ่งที่แปลกใหม่และได้มีประสบการณ์ในทันทีทันใด เพื่อการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ จึงได้แก่ สื่อที่ใช้ในการเล่านิทาน และ กิตติวดี บุญเชื้อ (2527 : 91 - 92) ก็ได้กล่าวว่า การเล่านิทานโดยใช้สื่อประกอบ จะช่วยให้การเล่ามีชีวิตชีวา น่าสนใจ และที่สำคัญก็คือ สื่อทั้งหลายจะช่วยให้จินตนาการของเด็ก ซึ่งเคยเป็นแต่ภาพเลื่อน ๆ กลับเด่นชัดขึ้น

การใช้ "หุ่น" เป็นสื่อในการเล่านิทาน ได้มีผู้ให้ความคิดเห็นหลายท่าน อาทิเช่น

พูนศรี คัมภีรปรกรณ์ (2530 : 11) ได้กล่าวว่า หุ่นเป็นตัวแทนสำคัญที่ใช้ในการสื่อสารนำความรู้ลึกซึ้งคิด ถ่ายทอดอารมณ์แรงบันดาลใจ ตลอดจนจินตนาการและความฝัน มาทำให้เป็นตัวตน และ ชัยณรงค์ เจริญพานิชย์กุล (2530 : 108) ได้กล่าวว่า การเล่านิทานโดยใช้หุ่นทำให้เด็ก ๆ สนใจฟังนิทานและเพลิดเพลินกับการแสดงของหุ่น เพราะหุ่นเปรียบเสมือนเป็นตัวแทนสำคัญในการแปลง เรื่องหรือนิทาน เป็นละคร นอกจากนั้นการให้เด็กได้เล่นกับหุ่นด้วยนั้น

ยังเป็นการช่วยให้เด็กพัฒนาในการใช้มือเคลื่อนไหวอย่างคล่องแคล่วว่องไว เจียบแหลม พัฒนาการแสดงออกเกี่ยวกับถ้อยคำ การเปล่งเสียง แสดงความรู้สึกต่าง ๆ และยังพัฒนาความสามารถในเชิงการละครอีกด้วย

การใช้ "รูปภาพ" เป็นสื่อในการเล่านิทาน ก็ได้มีผู้ให้ความคิดเห็นหลายท่าน เช่นกัน อาทิ เช่น

รัฐจวน อินทรกำแหง (2521 : 101 - 122) กล่าวว่า การใช้รูปภาพประกอบในการเล่านิทาน สามารถเร้าอารมณ์ และความรู้สึกของเด็กให้เกิดความประทับใจไปความเคลื่อนไหวและความมีชีวิตชีวาของภาพ

ทอแรนซ์ (Torrance 1973 : 7) ได้ทดลองสอนโดยเอาภาพมาให้เด็กเรียนดู แล้วให้เด็ก ๆ ลองคิดสิ่งที่ต้องการรู้จากภาพ ซึ่งไม่ปรากฏในภาพ ผลพบว่า วิธีการนี้สามารถกระตุ้นให้เด็กเกิดความคิดของตนเองและคิดแปลกแตกต่างจากสิ่งที่ได้พบได้เห็น อันเป็นทางหนึ่งที่กระตุ้นให้เด็กคิดสร้างสรรค์และเรียนรู้การแก้ปัญหาต่อไป

ตามที่กล่าวแล้วข้างต้น การเล่านิทานโดยใช้หุ่นกับรูปภาพ เป็นการเล่าที่นำสื่อมาประกอบ ช่วยให้เด็กเห็นภาพพจน์ในขณะที่ฟังนิทาน และให้โอกาสเด็กได้แสดงออกอย่างอิสระด้วยการเชิดหุ่นหรือคิดเล่าเรื่อง เองจากภาพ ซึ่ง เบรคเคนริดจ์ และ วินเซนต์ (Breckenridge and Vincent 1955 : 218 อ้างถึงใน อารมภ์ ทักษิณ 2526 : 3) ได้ให้ข้อเสนอแนะว่า "การส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ในวัยทารกและวัย เด็กสามารถกระทำได้โดยใช้การเล่นที่ใช้จินตนาการและการเล่นอิสระ (imaginative and free basic plays)" แต่ทั้งนี้ พงษ์จันทร์ อยู่เป็นสุข (2525 : 59) ได้ให้ความเห็นว่า หุ่นทำให้ผู้เรียนสนใจได้ลึกกว่าภาพ เพราะมีลักษณะสามมิติ มีการเคลื่อนไหวได้ เด็กสามารถสัมผัสจับต้อง เล่นกับหุ่นและใช้หุ่นในการสื่อสารระหว่างกันได้เป็นอย่างดี เป็นการสนองความต้องการทางธรรมชาติของเด็กซึ่งชอบการเล่น เอดกา เดล (Edgar Dale 1963 : 243) ก็ได้จัดหุ่นไว้ในลำดับประสบการณ์ที่เป็นรูปธรรมมากกว่าภาพ จากข้อมูลดังกล่าวผู้วิจัยจึงตั้ง สมมติฐานว่า

1. ความคิดสร้างสรรค์ด้านความคิดคล่องแคล่ว ความคิดริเริ่ม และความคิดละเอียดลออของเด็กปฐมวัยที่ได้จากการฟังนิทานด้วยการเล่าโดยใช้หุ่นกับการเล่าโดยใช้รูปภาพแตกต่างกัน
2. ความคิดสร้างสรรค์ด้านความคิดคล่องแคล่ว ความคิดริเริ่ม และความคิดละเอียดลออของเด็กปฐมวัยที่ได้จากการฟังนิทานด้วยการเล่าโดยใช้หุ่นหลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลอง
3. ความคิดสร้างสรรค์ด้านความคิดคล่องแคล่ว ความคิดริเริ่ม และความคิดละเอียดลออของเด็กปฐมวัยที่ได้จากการฟังนิทานด้วยการเล่าโดยใช้รูปภาพหลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลอง

ขอบเขตของการวิจัย

1. ตัวอย่างประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นนักเรียนชั้นอนุบาลปีที่ 2 ปีการศึกษา 2531 โรงเรียนสาธิตอนุบาลละอออุทิศ สหวิทยาลัยรัตนโกสินทร์ สวนดุสิต กรุงเทพมหานคร จำนวน 30 คน
 2. ระยะเวลาในการทดลอง ตัวอย่างประชากรใช้เวลาทดลองกลุ่มละ 8 ครั้ง ครั้งละ 1 แผนที่ใช้เวลาครั้งละ 30 นาที รวมเวลาที่ใช้ในการทดลอง 4 สัปดาห์
 3. ความคิดสร้างสรรค์จะวัดในด้านต่าง ๆ 3 ด้าน คือ ความคิดคล่องแคล่ว ความคิดริเริ่ม และความคิดละเอียดลออ โดยใช้แบบทดสอบวัดความคิดสร้างสรรค์โดยอาศัยรูปภาพ แบบ ก ของทอแรนซ์ (Torrance Test of Creative Thinking Form A) ซึ่ง ดร.อาร์ รังสินันท์ ได้แปลเป็นภาษาไทย
 4. ตัวแปรในการวิจัย แบ่งออกเป็น
 - ก. ตัวแปรอิสระ (independent variable) คือ รูปแบบการเล่านิทาน 2 รูปแบบ ได้แก่
 - 1) การเล่านิทานโดยใช้หุ่น
 - 2) การเล่านิทานโดยใช้รูปภาพ
 - ข. ตัวแปรตาม (dependent variable) คือ คะแนนความคิดสร้างสรรค์
- ทั้ง 3 ด้าน ได้แก่

- 1) คะแนนความคิดคล่องแคล่ว
- 2) คะแนนความคิดริเริ่ม
- 3) คะแนนความคิดละเอียดลออ

ข้อตกลงเบื้องต้น

ตัวอย่างประชากรทั้งสองกลุ่มจะไม่ได้ฟังนิทานด้วยการเล่าโดยใช้หุ่นและรูปภาพ จากครูผู้สอนในขณะที่ผู้วิจัยทำการทดลอง

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

ความคิดสร้างสรรค์ หมายถึง ความสามารถของบุคคลในการคิดได้หลายทิศทาง หลายทาง (divergent thinking) ซึ่งมีองค์ประกอบ ดังนี้

1. ความคิดคล่องแคล่ว คือความสามารถของสมองในการคิดตอบสนองต่อสิ่งเร้าได้อย่างรวดเร็ว และมีปริมาณมาก
2. ความคิดริเริ่ม คือความสามารถของสมองในการคิดสิ่งที่แปลกใหม่แตกต่างไปจากความคิดง่าย ๆ ธรรมดาและแตกต่างจากบุคคลอื่น
3. ความคิดละเอียดลออ คือความคิดในรายละเอียดในการตกแต่งหรือขยายความคิดให้ได้ความหมายสมบูรณ์ยิ่งขึ้น (Torrance และ Guilford อ้างถึงใน ปรีชา ภาวโน 2526 : 8 - 9)

เด็กปฐมวัย หมายถึง เด็กที่อยู่ในวัยก่อนเข้าเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ในที่นี้เป็นเด็กนักเรียนชั้นอนุบาลปีที่ 2 ของโรงเรียนสาธิตอนุบาลละอออุทิศ สหวิทยาลัยรัตนโกสินทร์ สวนดุสิต กรุงเทพมหานคร ซึ่งมีอายุระหว่าง 5 - 6 ปี

นิทาน หมายถึง เรื่องราวที่แต่งขึ้นเพื่อความสนุกสนาน เพลิดเพลิน เหมาะสมกับวัย นิทานที่ใช้ในการวิจัยนี้คัดเลือกเฉพาะเรื่องที่มีเนื้อหาไม่ส่งเสริมให้เด็กคิดได้หลายทางหรือไม่ส่งเสริมให้เด็กมีความคิดที่หลากหลายและเป็นเรื่องที่ไม่กระตุ้นให้เด็กคิด หรือไม่กระตุ้นให้เด็กทำในสิ่งที่แปลกใหม่จากที่เคยพบเห็น

การเล่านิทานโดยใช้หุ่น เป็นวิธีการที่ใช้หุ่นมือ หุ่นมือ และหุ่นชักที่ประดิษฐ์ขึ้น
 ความลักษณะตัวละครในนิทานมาประกอบขณะทำกิจกรรมตามแผนการเล่านิทานที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น
 โดยมีขั้นตอนดังนี้

1. ขั้นนำ เป็นขั้นกระตุ้นให้เด็กคิดโดยให้สิ่งที่คลุมเคลือไม่ชัดเจน แล้วให้
 เด็กทำนายจากข้อมูลที่จำกัด คือ ครูเชิดหุ่นคอนหนึ่งของนิทาน แล้วถามคำถามให้เด็ก
 อธิบายสิ่งที่เห็น เช่น ลองบอกซิว่า มีอะไรเกิดขึ้น มีใครบ้าง บุคคลเหล่านี้เป็นอย่างไร ฯลฯ

2. ขั้นเล่า ครูส่งเสริมให้เด็กมองเห็นภาพพจน์ด้วยการเชิดหุ่นประกอบการ
 เล่านิทาน

3. ขั้นสรุป

ครูใช้คำถามกระตุ้นให้เด็กคิด และส่งเสริมการขยายความจากเรื่องโดยตั้ง
 คำถามแล้วให้เด็กคิดหาคำตอบหลาย ๆ อย่าง

ครูส่งเสริมให้เด็กคิดแปลกแตกต่างจากเรื่องที่เล่า โดยแบ่งเด็กเป็นกลุ่ม ๆ
 แจกหุ่นที่ใช้ในการเล่านิทานให้กลุ่มละ 2-4 ตัว แล้วให้วิเคราะห์หลังสมอง (brainstroming)
 แค้น เรื่องขึ้นเอง หลังจากนั้นออกมาเชิดให้เพื่อน ๆ กลุ่มอื่นดู

การเล่านิทานโดยใช้รูปภาพ เป็นวิธีการที่ใช้รูปภาพการ์ตูน มาประกอบ
 ขณะทำกิจกรรมตามแผนการเล่านิทานที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น โดยมีขั้นตอนดังนี้

1. ขั้นนำ เป็นขั้นกระตุ้นให้เด็กคิดโดยให้สิ่งที่คลุมเครือไม่ชัดเจน
 แล้วให้เด็กทำนายจากข้อมูลที่จำกัด คือ ครูให้เด็กดูรูปภาพคอนหนึ่งของนิทานแล้วถามคำถาม
 ให้เด็กอธิบายสิ่งที่เห็น เช่น ลองบอกซิว่า มีอะไรเกิดขึ้น มีใครบ้าง บุคคลเหล่านี้เป็น
 เป็นอย่างไร ฯลฯ

2. ขั้นเล่า ครูส่งเสริมให้เด็กมองเห็นภาพพจน์ด้วยการเล่านิทาน
 โดยใช้รูปภาพประกอบ

3. ขั้นสรุป

ครูใช้คำถามกระตุ้นให้เด็กคิดและส่งเสริมการขยายความจาก
 เรื่องโดยตั้งคำถามแล้วให้เด็กคิดหาคำตอบหลาย ๆ อย่าง

ครูส่งเสริมให้เด็กคิดแปลกแตกต่างจากเรื่องที่เล่า โดยแบ่งเด็กเป็นกลุ่ม ๆ แจกรูปภาพนิทานให้กลุ่มละ 1 ภาพ แล้วให้เด็กระดมหลังสมอง (brainstroming) แด่งเรื่องขึ้นเอง หลังจากนั้นออกมาเล่าให้เพื่อน ๆ กลุ่มอื่นฟัง

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ศึกษารวบรวมความรู้จากคำรา เอกลักษณ์ วารสาร และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความคิดสร้างสรรค์ ประเภทของนิทานที่เหมาะสมสำหรับเด็กปฐมวัย รูปแบบการเล่านิทานและวิธีการเล่านิทาน
2. ศึกษาทฤษฎีเกี่ยวกับความคิดสร้างสรรค์ ตลอดจนกลวิธีคิดคำนวณคะแนนความคิดสร้างสรรค์จากงานวิจัยของกรมการศึกษาคณะครู เรื่อง ความคิดสร้างสรรค์ของเด็กไทย ในระดับอนุบาล ถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ซึ่งแปลและตีพิมพ์จากแบบทดสอบวัดความคิดสร้างสรรค์ของทอแรนซ์
3. รวบรวมนิทาน จำนวน 15 เรื่อง ความเกณฑ์ที่กำหนดไว้แล้วให้ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาคัดเลือกเหลือ 8 เรื่อง แล้วนำมาสร้างแผนการเล่านิทาน
4. สร้างอุปกรณ์ที่ใช้ในการเล่านิทานทั้ง 2 รูปแบบ ได้แก่ หุ่นมือ หุ่นเชิด และหุ่นชัก ตามลักษณะตัวละครทั้ง 8 เรื่อง และรูปภาพที่ใช้ประกอบการเล่านิทานเป็นภาพอาร์คูมขนาด 14" X 18"
5. นำแผนการเล่านิทานที่เขียนขึ้นพร้อมอุปกรณ์ที่ใช้ในการเล่านิทานไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจให้คำแนะนำแล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขใหม่ให้เหมาะสม
6. นำแผนการเล่านิทานทั้ง 2 รูปแบบ รูปแบบละ 1 แผน ไปทดลองเล่ากับนักเรียนชั้นอนุบาลปีที่ 2 โรงเรียนสาธิตอนุบาลละอออุทิศที่ไม่ใช่ตัวอย่างประชากรจำนวน 20 คน โดยแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม กลุ่มละ 10 คน เพื่อศึกษาเกี่ยวกับความเหมาะสมในด้านของระยะเวลา ความยากง่ายของภาษาที่ใช้ รูปแบบของกิจกรรมที่ใช้เล่า ความเหมาะสมของอุปกรณ์ และคำถามที่ใช้กับเด็ก แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสมและเขียนเป็นฉบับจริงเพื่อนำไปใช้กับตัวอย่างประชากร

7. กลุ่มตัวอย่างประชากรซึ่งเป็นนักเรียนชั้นอนุบาลปีที่ 2 ปีการศึกษา 2531 โรงเรียนสาธิตอนุบาลละอออุทิศ สหวิทยาลัยรัตนโกสินทร์ สวนดุสิต กรุงเทพมหานคร ด้วยการสุ่มอย่างง่ายจากนักเรียน 8 ห้องเรียนให้ได้นักเรียน 1 ห้องเรียนจำนวน 30 คน จากนั้น ผู้วิจัยใช้แบบทดสอบวัดความคิดสร้างสรรค์ โดยอาศัยรูปภาพแบบ ท ของทอแรนซ์ (Torrance Test of Creative Thinking Figural Form A) สอบนักเรียนแล้ว นำผลมาตรวจให้คะแนน นำคะแนนสอบมาจับคู่ (match by pair) เพื่อจัดตัวอย่างประชากรแยกออกเป็นกลุ่มทดลอง 2 กลุ่ม กลุ่มละ 15 คน และทดสอบค่าที (t-test) จากนั้นผู้วิจัยใช้การสุ่มอย่างง่ายให้กลุ่มทดลองที่ 1 เป็นกลุ่มที่หึงนิทานด้วยการเล่าโดยใช้หุ่น และกลุ่มทดลองที่ 2 เป็นกลุ่มที่หึงนิทานด้วยอาร์เล้าโดยใช้รูปภาพ

8. เริ่มดำเนินการทดลองโดยผู้วิจัยเป็นผู้เล่านิทานให้กลุ่มทดลองทั้ง 2 กลุ่ม หึงตามแผนการเล่านิทานที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นกลุ่มละ 8 แผน โดยใช้เวลาในการทดลองกลุ่มละ 4 สัปดาห์ สัปดาห์ละ 2 ครั้ง ครั้งละ 1 แผน ใช้เวลาครั้งละ 30 นาที ช่วงเวลาที่ทดลองคือ 9.15 - 9.45 น. และ 9.45 - 10.15 น. ซึ่งเป็นช่วงที่ครูประจำชั้นปล่อยอิสระให้เด็กเล่นกิจกรรมเสรีตามมุมสนใจ จึงเป็นเวลาที่เหมาะสมในการนำตัวอย่างประชากรมาทดลอง

9. ใช้แบบทดสอบวัดความคิดสร้างสรรค์ฉบับเดิมทดสอบตัวอย่างประชากรทั้ง 2 กลุ่ม อีกครั้งหลังการทดลอง

10. นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ ดังนี้

10.1 เปรียบเทียบคะแนนความคิดสร้างสรรค์ด้านความคิดคล่องแคล่ว ความคิดริเริ่ม และความคิดละเอียดลออหลังการทดลองของกลุ่มที่หึงนิทานด้วยการเล่าโดยใช้หุ่น กับกลุ่มที่หึงนิทานโดยใช้รูปภาพด้วยการทดสอบค่าที (t-test)

10.2 เปรียบเทียบคะแนนความคิดสร้างสรรค์ด้านความคิดคล่องแคล่ว ความคิดริเริ่ม และความคิดละเอียดลออ ก่อนการทดลอง และหลังการทดลองของกลุ่มที่หึงนิทานด้วยการเล่าโดยใช้หุ่นด้วยการทดสอบค่าที (t-test)

10.3 เปรียบเทียบคะแนนความคิดสร้างสรรค์ด้านความคิดคล่องแคล่ว
ความคิดริเริ่ม และความคิดละเอียดลออ ก่อนการทดลอง และหลังการทดลองของกลุ่ม
ที่ฟังกนิทานด้วยการเล่า โดยใช้รูปภาพด้วยการทดสอบค่าที (t-test)

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้แผนการเล่านิทานโดยใช้หุ่นและรูปภาพ ซึ่งใช้เทคนิควิธีการที่ส่งเสริม
ความคิดสร้างสรรค์อย่างละ 8 แผน
2. เป็นแนวทางให้ครู ผู้ปกครอง และผู้ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาในระดับปฐมวัย
ได้พิจารณาหนังสือและเทคนิควิธีการ ในการเล่านิทานไปใช้ในการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์
ให้แก่เด็กปฐมวัยได้อย่างเหมาะสม